

Muuttuva geopolitiikka

Kaj Zimmerbauer

Maantieteen tutkimusyksikkö

Oulun yliopisto

Syyskuu 2023

Luennon rakenne

1. Perinteinen geopolitiikka
2. Moderni geopolitiikka
3. Geopolitiikka ja aluejärjestelmän muutos
4. Valtion rooli ja sen muutos
5. Geopolitiikan geoekonomisaatio (?)
6. Ylikansallisen alueellistuminen ja geopolitiikka

Tulokulmia geopolitiikkaan (perinteinen geopolitiikka)

- Geopolitiikka on:
- (Poliittisen) maantieteen ala-alue
- Kansainvälisen politiikan toiminnan keskeinen osa
- Historiallisen maailmanpolitiikan rakenne

- Keskeisiä käsitteitä esim. maavalta, merivalta, sydänmaa, etupiiri, reunavaltio, sisämaavaltio, harmaa vyöhyke, puskurivaltio, valtion elintila, geopoliittiset suuralueet, dominoteoria ja voimatasapaino
- Maailmanmalli (maailmanjärjestys)
- Kjellen, Ratzel jne. Valtio poliittisena ”eliönä”, valtakuntien ”luonnolliset” rajat/territoriot, valtio ”organismina” (vrt. Leviathan)
- Ongelmallinen historia esim. osana kolonialismia & sotia (löytöretket, siirtomaavalta, *lebensraum*)

Tulokulmia geopolitiikkaan (moderni geopolitiikka)

- Globaali järjestelmä, talouden vahva rooli
  - Geoekonomisaatio
  - Vaikutusvallan lisääminen (Kiina, EU, Afrikka jne.)
- Kriittinen geopolitiikka, (maantieteellinen) tieto vallan välineenä
  - Tiedon ja sen tuottamisen poliittisuus
  - Angloamerikkalainen hegemonia (esim. tieteessä)
- Geopolitiikka rajoja ja identiteettejä tuottavina käytäntöinä
  - Geopolitiikka identiteettipolitiikkana (uusi nationalismi)
- Maantiede: maantieteen merkitys

Geopolitiikka ja geoekonomia

- ”Geopolitics” ja ”geoeconomics”
- De-geopolitisaatio?
  - Taloudellinen ja teknologinen globalisaatio
  - Pehmeä tilat (soft spaces), territoriaalisesta relationaalisen maailmaan, ylikansalliset alueet jne.
- Vaikutusvallan lisääminen markkinamekanismien kautta, ei territoriaalisen kontrollin avulla (territorio-resurssi-vauraus –yhteyden purkaminen)
  - Tietoyhteiskuntakehitys
- Valtion roolin pieneneminen?
  - Valtio managerina? Koordinaattorina? Kilpailukyvyn edistäjänä?
- Alueiden eriytyminen (valtion sisällä: ”selective state spaces”)
- Geopolitiikan ja geoekonomian erottelu hankalaa!
  - Esim. energia, pakotteet jne.

Geopolitiikan maantiedettä: geoekonomisaatio ja aluejärjestelmän muutos

- Geoekonominen painotus: valtioiden ja yksittäisten kuntien roolin heikkeneminen (alueet, ei valtiot kasvun vetureina)
- Ylikansallisen tason ja ns. aluetason (kaupunkiseudut/metropolialueet, ”pehmeät” alueet yms.) roolin vahvistuminen
- Lisääntyvä alueiden institutionalisoituminen ja deinstitutionalisoituminen
- Kansallisvaltion rooli?
  - Aktiivinen toimija vai passiivinen seuraaja?
- ”Uusi” regionalismi

Geopolitiikasta geotalouteen: yhteiskunnallinen muutos ja aluejärjestelmän muutos

- Uusliberalismi
  - Richard Florida, Michael Porter
- Kilpailukyky politiikka, valtion ja alueiden ”trimmaaminen”
- Valtion, politiikan ja kansalaisten ”ekonomisaatio”
- Valtio ”yrityksenä”, ihmisten yrittäjä- /portfoliohenkisyys, (the entrepreneur of himself)

Analyyttinen jaottelu

	Geopolitiikka	Geoekonomia
Spatiaalinen muoto	Rajattu, <i>territoriaalinen</i> , 'säiliömäinen'	Avoim, verkottunut, <i>relatiionaalinen</i> , rajoja ylittävä
Institutionaalinen muoto	Vakiintunut, kyseenalaistamaton	Epästabiili, joustava, muuntuva
Keskeiset toimijat	Poliittiset toimijat, top-down -toiminta	'Alue-eliitti': politiikan ja talouden toimijat, governance -toiminta
Tavoitteet, prosessit	Painoarvon kasvu kv. politiikan keinoin, territoriaalinen hallinta	Painoarvon kasvu globaalitalouden keinoin, globaalien verkostojen hallinta
Toiminnan 'muoto'	Formaali, 'kova', hierarkkinen	Epämuodollinen 'pehmeä' verkostomainen
Oletettu poliittisuus	Politisoitunut	Vähemmän poliittinen (?), depolitisoitunut

Geopolitiikka ja valtio

Valtion uudelleenkonfigurointi

- Institutionaalinen muutos, taustalla aluejärjestelmän dynamiikka (uusien alueitten institutionalisoituminen) joka muuttaa valtion roolia
- Valtion rooli pieneneminen (?) Toisaalta valtio delegoi osan kontrollista muille skaaloille (skaalautuminen ei ainoastaan ylös ja alas, vaan myös sivulle)
- Hallinnasta (yhteis)hallintoon: alueiden kehittäminen julkisen ja yksityisen sektorin ja toimijoiden yhteistyönä
- Valtion ontoutuminen? (Hollowing out) (alueet, yritykset/globalikapitalismi jne. ottaneet valtaa)

Valtion rooli: 6 tärkeää funktiota

1. Säätelijä

- Markkinoiden säätelijä (monopolit), talouden virtojen säätelijä (rajat)

2. Viimeinen perälauta

- Viimeinen turvasatama, kun markkinat uhkaavat kaatua (valtiot pelastavat keskuspankit)
- Finanssikriisin ratkoja, kansainvälisten sopimusten legitiimi allekirjoittaja, lainsäädäntövalta

3. Kansallisen talouden arkkitehti

- Teollisuus- ja talouspolitiikan strategioiden määrittäjä, ulkomaisten investointien houkuttelija, alueellisten innovaatiojärjestelmien synnyttäjä

4. Yritysten omistaja ja ohjaaja

- Joko valtio suoraan omistajana tai valtiolla suora tai epäsuora ohjausvalta (jolloin johtaminen ammattijohtajilla)

5. Julkisten hyödykkeiden ja palveluiden tuottaja

- Liikennepalvelut (VR), sosiaali- ja terveyspalvelut, infrastruktuuri (tiet, lentokentät, tietoliikenneyhteydet jne, kokonaan tai osittain valtion palveluna)

(6. Tärkeä samastumisen konteksti)

- Nationalismi

”Beyond the state”

- Valtion roolin muutos: (Suomessa hyvinvointivaltio → hajautettu kilpailuvaltio → metropolivaltio)
- Onttoutumista tapahtuu (vallan hajauttaminen (esim. metropoleihin))
- Valtiolla kuitenkin äärimmäisen tärkeä rooli globaalitaloudessa ja kv. politiikassa
- Hajautuneet ja erilaistuneet valtiotilat
  - Tietyt tilat/alueet, joilla erityisasema/erilainen valtiokontrolli (ylikansalliset alueet, raja-alueet jne.) tai joita valtio ei voi kontrolloida (vaaralliset ”no-go” –alueet)
  - Uudet, ei-tyypilliset alueet

Valtion uudelleenvahvistuminen?

- Perinteisen geopolitiikan paluu?
  - Sota Ukrainassa, Suomen NATO-jäsenyys, kv. jännitteet
- Valtiot ”säiliöinä” (container), sisäänpäinkääntyneisyys
  - Protektionismi, rajojen ”turvaaminen”
  - Fragmentaatio, blokkiutuminen (vrt. open borders)
- Reterritorialisatio?

Geopolitiikka ja ylikansallinen yhteistyö

- Sekä valtiokeskeistä, että aluelähtöistä
- Ylikansallisten alueiden perustaminen sotien jälkeen poliittisten jännitteiden pienentämiseksi
- Tausta: Euroopassa ensimmäiset 'Euroregiot' toisen maailmansodan jälkeen, etenkin 50-luvulla.
- Tavoitteena vähentää poliittisia jännitteitä sotien jälkeen
  - Euroopan vakaus ja jälleenrakennus
- Myöhemmin kilpailukyvyn esteiden (rajat) poistamiseksi

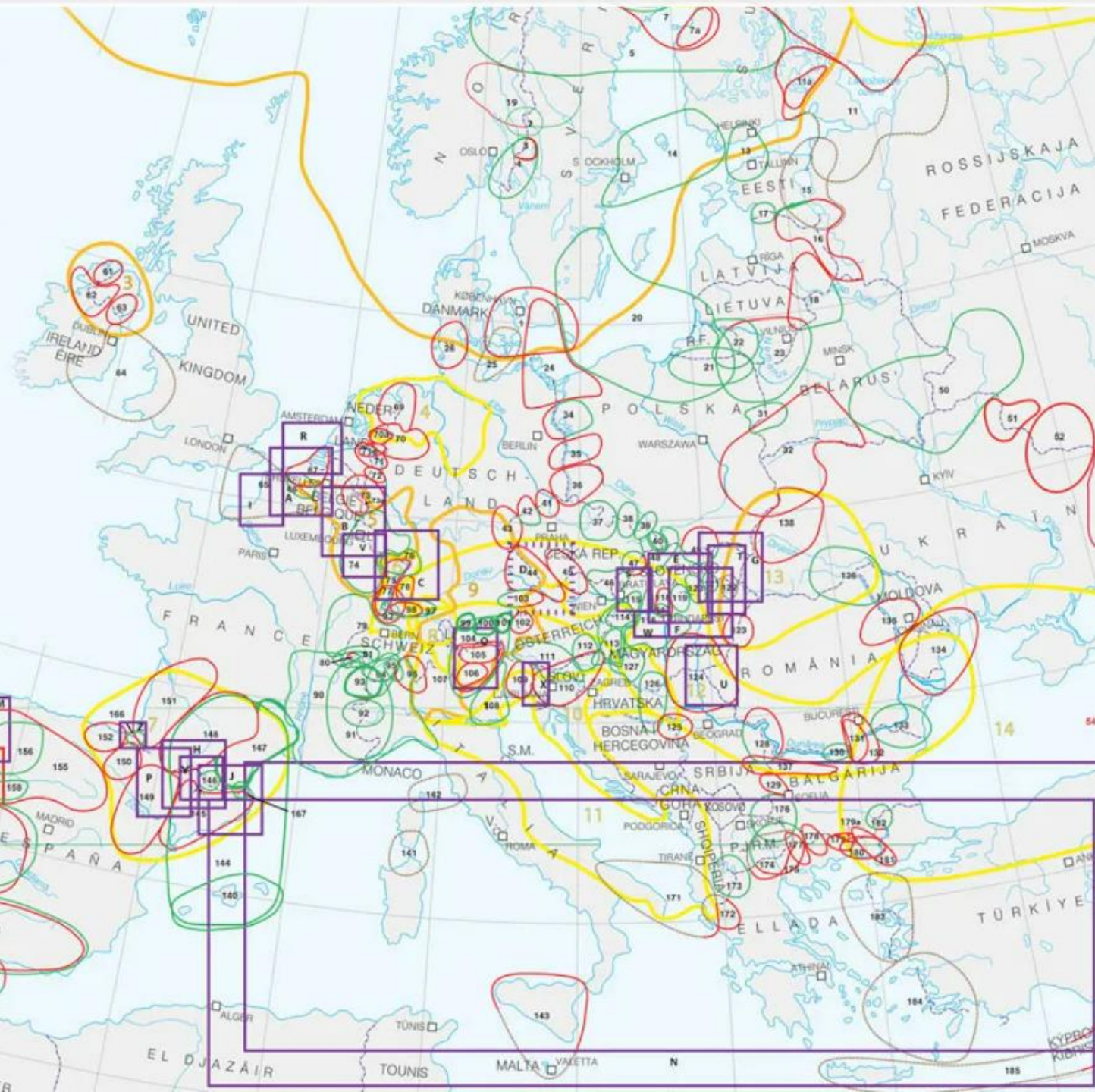

Geopolitiikka ja ylikansalliset alueet

- Tilanne: tällä hetkellä n. 80 Euroregiota, yli 140 “epätavallista aluetta” (non-standard region) (Dear and Lord 2006)
- Nykyisin tavoite lisätä (eurooppalaista) kilpailukykyä tilanteessa jossa rajat rajoittavat talouden (yms.) virtoja
  - Geopolitiikasta geotalouteen
- Monille alueille tyypillistä:
  - Top-down alueita, ‘alue-eliitin’ konstruktioita
  - Eivät tuttuja tai kiinnostavia ns. tavalliselle väestölle → ei identiteettiä/aluesamastumista/aktivismia (kuten vanhoilla alueilla)

Association of European Border Regions (AEBR) (aebr.eu)

Esimerkkinä Barents

- Kirkkoniemen julistus 1993
- NATO:n ja Venäjän militarisoitu raja ja kylmän sodan jälkeinen aika
- 13 aluetta Suomesta, Ruotsista, Norjasta ja Venäjältä

Geopolitiikka ja ylikansallinen yhteistyö

- Juuret perinteisessä geopolitiikassa, sittemmin lisääntynyt taloudellinen painotus

---

Distinctive themes highlighted primarily 1993–94	Peace and security, radioactive and oil pollution, environmental protection, East–West divide
Distinctive themes highlighted primarily 2000–03	European Union (Northern dimension, TACIS/ Interreg), health (HIV/AIDS, tuberculosis), Northern Sea route, pollution
Distinctive themes highlighted primarily 2009–11	Competitiveness, gender issues, green growth, business investments, trade barriers, Northern Sea route, health
Themes that have remained relatively unchanged 1993–2011	Stability, environment, indigenous peoples, transport infrastructure, cultural relations, educational and scientific cooperation

---

Table 1, Themes in Joint Statements and Declarations

Lopuksi

- Geopolitiikka ja talous entistä enemmän kytkeytyneitä toisiinsa
- Toisaalta merkkejä perinteiseen geopolitiikan ”paluusta” nähtävissä (Venäjän hyökkäyssota ja sen seuraukset, protektionismi, nationalististen & populististen liikkeiden nousu, uusi kylmä sota)
- Valtion rooli muuttunut, merkitys kuitenkin edelleen vahva
- Tulevaisuutta vaikea ennustaa, kansainvälinen vaikutusvalta kuitenkin edelleen tavoiteltavana pidetty asia ja geopolitiikan ydintä

Linkkejä

- <https://journal.fi/tt/article/download/57994/19718/58241>
- <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=ddEYoD10L8Y&t=3540s>
- <http://www.s-gs.de/wordpress/wp-content/uploads/2012/12/9.1.a.-Flint-Introduction-to-Geopolitics.pdf>
- <https://www.ulkopolitist.fi/2017/03/31/essee-geopolitiikka-ei-ole-tieteellista-2/>
- <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/tie.22319>
- <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/07610417-58df-4638-8067-cdfc9d795caa/content>

Kiitos

